

STIG IUUL

28.8.1907-28.5.1969

STIG IUUL blev klassisk-sproglig student fra Metropolitanskolen 1926. Under sit juridiske studium fik han universitetets guldmedalje i 1932. Det følgende år blev han juridisk kandidat med en meget stor eksamen. Efter nogle år i justitsministeriet foretog han i 1935-37 en studierejse til London og Tyskland, med længere ophold i München for at studere under vejledning af professoren i germansk retshistorie, Cl. v. Schwering, som han altid senere omtalte med stor veneration.

Iuul lærte kildekritisk historisk metode af Poul Johs. Jørgensen, der fulgte Erslevs principper. Som en rød tråd gennem alle Iuuls bedømmelser og anmeldelser af retshistoriske arbejder går betoningen af, hvad der kan anses for metodisk berettiget. Var dette ikke i orden, faldt bedømmelsen ikke gunstig ud. Adskillige juridiske forfattere har i tidens løb måttet høre ilde for letfærdige historiske udviklinger eller ligefrem måttet fjerne dem fra en iøvrigt akseptabel afhandling. Var det metodiske derimod i orden, var Iuuls kritik yderst hensynsfuld (jfr. f. eks. anmeldelsen i Ugeskrift for Retsvæsen 1935 B s. 338-41 af Gædekens disputats).

Iuuls guldmedalje-afhandling: Fideikommissarisk Substitution, der blev trykt i 1934, var et forbavsende modent arbejde, der viste at den unge student både beherskede juridisk og retshistorisk metode. Besvarelsen gik langt ud over, hvad opgavestillerne havde haft for øje, nemlig den korte fideikommissariske substitution med normalt ikke mere end to led. Forholdet mellem de flere successorer, der kan give anledning til meget indviklede problemer, belyses ved en mønstergyldig fremstilling af fremmed ret og en dybtgående indtrængen i dansk retspraksis. Men derudover indeholder afhandlingen en på arkivstudier bygget selvstændig fremstilling af majoraternes historie i Danmark, der med det samme gjorde Stig Iuul til den almindelig anerkendte specialist på dette grænseområde mellem historie og jura.

Bedømmerne opfordrede Iuul til (efter bestået eksamen) med små udbygninger at indlevere guldmedaljeafhandlingen som juridisk disputats, men Iuul var for klog til at ville følge denne »nemme« løsning. Han ville habilitere sig ved en selvstændig original afhandling. Dette skete ved disputatsen: Fællig og Hovedlod (1940). Den havde undertitlen, Studier over formueforholdet mellem ægtefæller i tiden før Chr. V's Danske Lov. Dette velkendte klassiske retshistoriske arbejde finder jeg ikke anledning til at redegøre for. Men jeg vil citere Poul Johs. Jørgensens anmeldelse i U. f. R. 1940 B s. 293: »den foreliggende afhandling er en fuldt moden videnskabsmands arbejde, der på intet punkt bærer præg af begynderens fæhlen eller usikkerhed«. Iuul, hedder det videre, »er både skarpsindig

og kritisk og meget alsidig orienteret på en mængde områder, både indenfor den egentlige retshistorie og indenfor en række tilgrænsende discipliner, den almindelige historie, de historiske hjælpevidenskaber, personalhistorie m. m.«

Stig Iuul, der i 1938 var blevet docent og i 1944 professor i retsvidenskab, tog nu fat på at reformere undervisningen i retshistorie og romerret. Af den romerske formueret udgav han i 1942 en fremstilling, som han forsigtig betegner som et grundrids. Den betegner et væsentligt fremskridt, for så vidt som den anlægger en historisk betragtning på romerretten, som man tidligere – under hensyn til, at den lige til år 1900 i Tyskland havde været gældende som *gemeines Recht* – havde været for tilbøjelig til at betragte som et statisk system af nærmest uforanderlige retsregler. Det var Iuuls mening senere at lade romerretten indgå i den europæiske retshistorie som nedenfor skal omtales.

Stig Iuul blev i 1944 ramt af et alvorligt tilfælde af polio, hvis eftervirkninger han aldrig blev helt fri for. Den forhindrede ham dog ikke i at påtage sig en mægtig arbejdsbyrde, som – når den ses i forbindelse med hans samvittighedsfuldhed og dybe respekt for det videnskabelige arbejde – sled på hans helbred.

Først udgav han en revideret udgave af Danske Lov. I Københavns universitets festskrift nov. 1954 offentliggjorde han den betydningsfulde afhandling: *Kodifikation eller kompilation? Christian V's Danske Lov på baggrund af ældre ret*. Hans tese er, at D. L. ikke er en tidssvarende reformlov, men i det store og hele er en temmelig overfladisk kompilation af den tidligere ret, der uden nærmere undersøgelse af den virkelig gældende retstilstand i et ret betydeligt omfang opretholdt forældede retsinstituter. *Thøger Nielsen* betegner afhandlingen som »en smertelig omvurdering«, men mener, at denne i alt væsentligt kan tiltrædes.

Vedrørende den ældre lovgivning før D. L. har Stig Iuul i Danmarks gamle Landskabslove (bind IV 1945) besørget udgivelsen af Den latinske Tekst af Jyske Lov med Knud Mikkelsens Glosser og med udførlig kommentar.¹ Sammen med *Erik Kroman* udgav han Danmarks Love på nutidsdansk I-III med en retshistorisk indledning, som i mange år har været benyttet ved undervisningen. Det var Iuuls opfattelse, at dansk retshistorisk forskning i mange år havde været hæmmet af utilstrækkelige kildeudgaver, og han var utrættelig i sine bestræbelser for at fremme udgivelsen. Det gælder bl. a. *Diplomatarium Danicum*, den ældre danske rigslovgivning og udgivelsen af de private dombøger fra det 16. og 17. århundrede, hvortil materialet nu var samlet.

¹ I værket om Jyske Lov: *Med Lov skal Land bygges*, 1941, har Stig Iuul skrevet om Jyske Lov i retslitteraturen før 1683. Om Anders Sunesen som lovgiver og juridisk forfatter findes en afhandling af Iuul i *Svensk Juristtidning* 1948, s. 6–21 (forelæsning på Uppsala universitet).

Stig Iuul var imidlertid klar over, at dansk retshistorisk videnskab – hvis den ikke kun vil være en historisk specialitet (for ikke at sige kuriositet) – ikke kan blive stående ved den af *Matzen* angivne begrænsning: »den almindelige retshistorie må standse der, hvor den gældende ret begynder, som er ved Christian V's Danske Lov«. Hvad der indenfor de enkelte fag ligger efter dette tidspunkt, henviste *Matzen* til fremstilling i disses historiske indledning. Citatet er hentet fra Stig Iuuls anmeldelse i *Juristen* 1952 s. 133f. af Thøger Niensens disputats: *Studier over ældre dansk formuepraksis*. Iuul tager klart afstand fra *Matzen* og siger rent ud, at denne (hidtidige) afgrænsning af den danske retshistorie »i vore dage føles ganske urimelig«. I den oversigt, som han selv gav over strafferettens historie i samleværket *Kampen mod Forbrydelsen*, fulgte han da også op til straffeloven af 1930. I den lille bog, *Lov og Ret i Danmark*, der er affattet på grundlag af radioforedrag, er fremstillingen også ført op til nutiden (1. udg. 1942, 2. udg. 1969). Det samme gælder det korte rids »Retten i Historiens lys« (Indledning til *Retsstudiet* af Stig Iuul, Alf Ross, Jørgen Trolle 1956). Stig Iuul havde imidlertid langt videregående planer om en europæisk retshistorie, hvori romerretten skulle indgå som et enkelt led. Herom vidner flere forelæsningsrækker.

Stig Iuuls administrative og organisatoriske evner var meget store. Der blev da også fra mange sider lagt meget betydeligt beslag på hans tid og arbejdskraft. Her skal kun nævnes stipendieudvalget, konsistorium og hvervet som referendarius consistorii, i hvilken egenskab det var hans – undertiden tunge – pligt at påse, at alle formaliteter var i orden i de mange sager, der passerede rektor og konsistorium. Iuul blev i 1954 som historiker indvalgt i Videnskabernes Selskab og kort derefter i Carlsbergfondets direktion, hvis formand han var fra 1963 indtil hans bratte død under et møde i fondet den 28. maj 1969. Da Stig Iuul i alle de hverv, der blev lagt på ham, aldrig gik på akkord og nøjedes med en »nem« løsning af de sager, i hvis afgørelse han deltog, blev der slidt hårdt på hans tid og arbejdskraft. Han nåede dog at få skrevet mange historiske afhandlinger og bidrag til historiske samleværker.

I værket om *Den Danske Rigsdag 1849–1949* har Stig Iuul i bind V (1953) s. 553–596 redegjort for samtlige rigsretssager. I forbindelse med rigsretssagerne 1877 mod bl. a. A. F. Krieger og Hall fremhæves det, at afgørelserne viser, at rigsretten ikke – som f. eks. den amerikanske Supreme Court – lader sig anvende som politisk faktor til indførelse af nye principper i dansk forfatningsret.

I andet bind s. 1–62 om *Højesteret 1661–1961* har Stig Iuul skrevet om »Højesterets domspraksis som retskilde. Træk af Højesterets virksomhed inden for privatretten«. I indledningen gives der en interessant redegørelse for kongens deltagelse i Rettertinget før 1660 og betydningen af at domsmagten udøvedes af de samme personer, kongen og rigsråderne,

som var indehavere af den lovgivende myndighed. Dette kunne føre til uklarhed med hensyn til, om de optrådte i den ene eller den anden egenskab. Rettertingets domme havde virkning som autentiske lovforklaringer og opfattedes som lovbestemmelser af mere eller mindre generel karakter.

Til værkerne om Tønder gennem Tiderne (1943–44) og Flensborg By's Historie 1953 har Iuul ydet dybtgående bidrag grundet på studium af retsprotokollerne. Jakob Erlandsens københavnske stadsret af 13. marts 1254 har han behandlet i Historiske Meddelelser om København 4. rk. IV (1954).

Af Iuuls rent juridiske afhandlinger vil jeg her kun nævnte to: *Om permutationsretten*, det vil sige den øverste statsmyndigheds adgang til ændring af fundatser for stiftelser og legater (festskrift 1940 til Frederik Vinding Kruse), og *Caveat emptor*-reglens oprindelse (festskrift 1951 til Henry Ussing). – En særstilling indtager den store retssociologiske undersøgelse af incestreglernes oprindelse og udvikling, *Die Inzestregel in den indoeuropäischen Rechten (Classica et mediaevalia II 1939 s. 27f.)*.

Hans bidrag til dansk historisk forskning er – udover hvad ovenfor er nævnt – navnlig en række afhandlinger, hvis emne er de store kriminaltilfælde, som de historiske forfattere har beskæftiget sig med gennem tiderne. De generelle betragtninger, som Iuul udviklede i dette tidsskrift 11. rk. VI s. 382 ff. om dommene vedrørende *Poul Laxmand*, bør ikke gå i glemme: Ved bedømmelsen af en dom fra ældre tid er der, siger Stig Iuul, altid *to spørgsmål*, som melder sig, og som må holdes skarpt ude fra hinanden. Det ene er: Måtte de på domsafsigelsens tid gældende retsregler, anvendt på de kendsgerninger, der forelå som beviste for domstolen, nødvendigt føre til det af denne fastslåede resultat? Det andet spørgsmål er: Ville sagen, hvis den kom til påkendelse i dag, have fået et andet udfald end dengang? Er vi i kraft af en friere adgang til at bedømme bevisernes vægt² og måske et fyldigere bevismateriale i stand til at anlægge en »rigtigere« bedømmelse, end datidens dommere gjorde? Svaret på det første spørgsmål, fortsætter Iuul, forudsætter alene et indgående kendskab til datidens retsliv. Svaret på det andet spørgsmål vil altid blive mere eller mindre hypotetisk. Hvis de to spørgsmål blandes sammen – således som det jævnlig er sket i den foreliggende litteratur – fremkommer urimelige resultater.

En anden af nordisk histories causes célèbres *Torben Oxe*-sagen behandlede Iuul sammen med *Poul Bagge*, koncentreret om den af herredstings-

² Jfr. princippet om den frie bevisbedømmelse efter retsplejelovens § 292 og for straffesagerens vedkommende § 896: »Bedømmelsen af bevisernes vægt er ikke bundet af lovregler«; cf. derimod D. L. 1683 1–13–1: »Vidne er ej mindre end to Personer, overensstemmende, og udi een Ting«, og kilden Jyske Lov 2–93: »Vidne« . . . »Det må ikke være færre end to Mænd«.

retten benyttede formel »vi dømmer ham ikke, men hans gerninger dømmer ham« (Småskrifter tilegnede Aage Friis 1940).

Under omtalen i Fællig og Hovedlod af de to domme, som Rettertinget afsagde den 20. og 21. oktober 1575 vedrørende *Herlufsholm*, giver Iuul i en note udtryk for den opfattelse, at den tilsyneladende uoverensstemmelse mellem de to domme ikke lader sig bortforklare, en opfattelse hvortil jeg i en anmeldelse (H. T. 10. rk. V s. 729–737) sluttede mig. I en senere afhandling (H. T. 10. rk. VI s. 248f.) søgte daværende redaktør dr. phil. *Arild Hvidtfeldt* at påvise, at der ikke består nogen sådan uoverensstemmelse mellem de to domme. Iuul tog handsken op, uddybede synspunkterne i en større afhandling (H. T. 10. rk. VI s. 660–676), men var overlegen nok til uden forbehold at give tilslutning til *Arild Hvidtfeldts* hovedsynspunkt.

Stig Iuuls juridiske interesse og viden strakte sig langt udover retshistorien. Han har ydet betydningsfulde bidrag til den juridiske personalhistorie, f. eks. vurderingen af A. S. Ørsted, Goos, Nellesmann og Matzen i *Juridisk Ordbog*, som han var medudgiver af. Om hans stilling til hovedaktørerne i provisorietiden kan også henvises til *Juristen* 1949 s. 98–104 og *U. f. R.* 1959 B s. 148–153.

Stig Iuul deltog i adskillige internationale konferencer om luftret og Haag-konferencerne om international privatret. Siden 1. januar 1964 var han medlem af monopolankenævnet. Han udførte her i 5½ år et stort arbejde ved pådømmelsen af nævnets mange afgørelser, der navnlig i disse år var af indgribende betydning for erhvervslivet.

Overalt hvor Stig Iuul virkede, gik han i dybden og til kilderne. Som retshistoriker efterlader han et foreløbig uerstatteligt savn. O. A. BORUM